

B06-101	Beräkningsstöd
	Arkivbomb

Författare: Joosef Leppänen. Ansvarig utgivare: Björn Ekengren.

1 Orientering	1
1.1 Samlingsdokument	1
1.2 Om detta dokument	1
2 Definition och last från arkivbomb	2
2.1 Stötvågsbelastning	2
2.2 Splitterbelastning	4
3 Bakgrund till framtagning av arkivbomb	6
3.1 Riskanalys	6
3.2 Stötvågsbelastning	8
3.3 Splitterbelastning	8

1 Orientering

1.1 Samlingsdokument

För allmän information om MSB:s kunskapsdokument i serien Beräkning av impulsbelastade konstruktioner, se dokument B01-101. Där ges bland annat övergripande bakgrund, en sammanfattande beteckningslista samt referenser. För en förteckning av utgivna och kommande dokument i serien hänvisas till dokument B01-102.

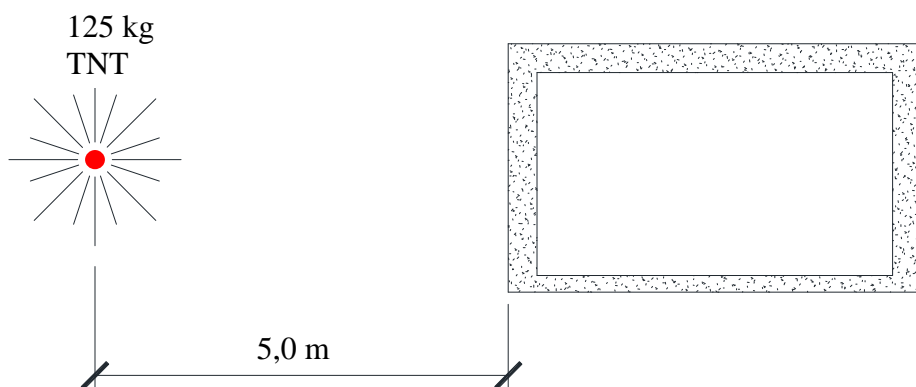
1.2 Om detta dokument

I detta dokument definieras MSB:s så kallade arkivbomb för stötvågsbelastning och splitterverkan som kan nyttjas vid dimensionering av ett skyddsrum, se Skyddsrumregler SR 15, MSB (2015). Arkivbomben är en fiktiv bomb som motsvarar bombverkan från en 250 kg minbomb. Enligt SR 15 ska skyddsrummet tåla ”verkan av en tryckvåg motsvarande den som åstadkoms av en 250 kilograms minbomb med 50 viktprocent trotyl som briserar i det fria 5,0 meter från skyddets utsida vid fri tryckavlastning”. Vid bestämning av vapenverkan skiljer sig förutsättningar för att ta fram lasten från stötvågsbelastning och splitterbelastning. För stötvågsbelastning bestäms lasten utifrån en sfärisk laddning utan hölje, medan den för bestämning av splitterverkan bestäms utifrån en cylindrisk laddning med ett hölje. I detta dokument definieras den resulterande lasten från en arkivbomb samt bakgrunden till hur denna är framtagen. Teoretisk bakgrund för framtagning av arkivbomb för stötvågsbelastning behandlas i Johansson (2012) och för splitterbelastning i Leppänen (2012).

2 Definition och last från arkivbomb

2.1 Stötvågsbelastning

Vid bestämning av stötvågsbelastning från en arkivbomb, bestäms lasten utifrån en sfärisk bomb utan hölje innehållande 125 kg TNT enligt Figur 2.1. Bomben briserar 5,0 m från skyddets utsida och antas ha fri sfärisk utbredning.

Figur 2.1 Lastuppställning för bestämning av stötvågsbelastning från en arkivbomb.

Last från stötvågsbelastning kan beräknas enligt dokument B02-111. Det skalade avståndet Z bestäms som:

$$Z = \frac{r}{W^{1/3}} = \frac{5}{125^{1/3}} = 1,0 \text{ m/kg}^{1/3} \quad (2.1)$$

där $r = 5$ m, vilket är avståndet från detonationen till studerad vägg, och $W = 125$ kg, vilket är laddningens vikt mätt i kg TNT.

Med det skalade avståndet Z kan stötvågsp parametrar enligt dokument B02-111, Tabell 4.1 bestämmas till:

Tabell 2.1 Stötvågsp parametrar för $Z = 1 \text{ m/kg}^{1/3}$.

Z [m/kg ^{1/3}]	P_s^+ [kPa]	P_r^+ [kPa]	i_s^+ [Pas/kg ^{1/3}]	i_r^+ [Pas/kg ^{1/3}]	t_a [ms/kg ^{1/3}]	t^+ [ms/kg ^{1/3}]
1	935	5 006	175	559	0,532	1,795

Beräkning av impulsbelastad konstruktion

Tryck-tidssambandet $P(t)$ för en stötvåg beräknas med följande samband:

$$P(t) = P^+ \left(1 - \frac{t - t_a}{t^+} \right) e^{-\alpha(t-t_a)/t^+} \quad (2.2)$$

där P^+ är övertrycket, t^+ är varaktigheten hos stötvågen och t_a är ankomsttid för stötvågen.

Impulstätheten i^+ kan beräknas enligt följande:

$$i^+ = P^+ t^+ \left[\frac{1}{\alpha} - \frac{1}{\alpha^2} (1 - e^{-\alpha}) \right] \quad (2.3)$$

från vilket faktorn α kan lösas ut när P^+ , i^+ samt t^+ är kända.

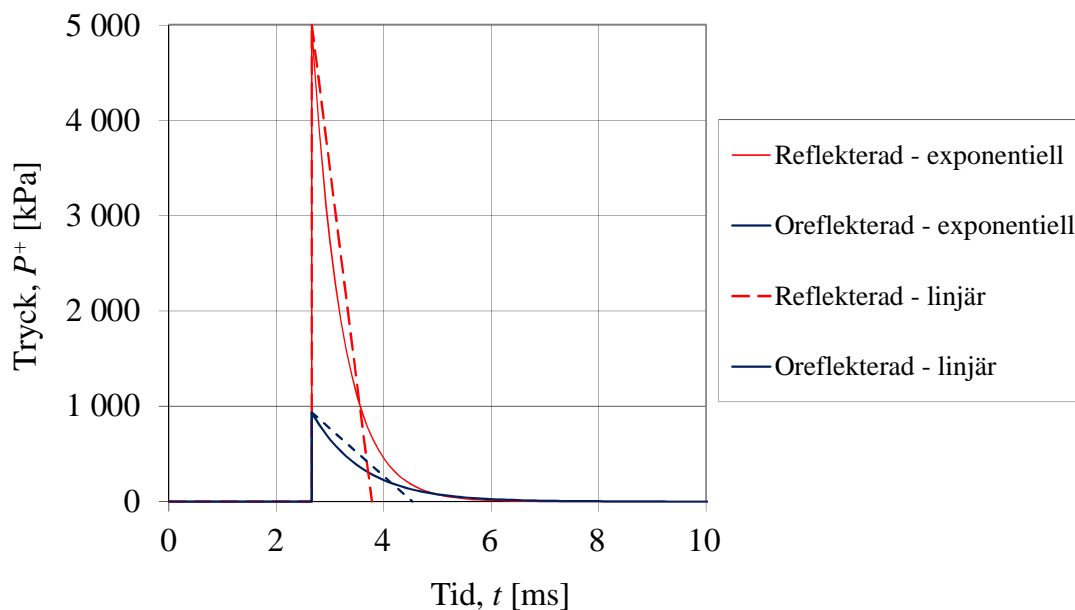
En vanlig förenkling av tryck-tidssambandet är att beskriva den med ett linjärt avtagande. En fiktiv varaktighet $t_{r,\Delta}^+$ beräknas enligt följande:

$$t_{r,\Delta}^+ = \frac{2i_r^+}{P_r^+} = \frac{2 \cdot 2\,795}{5\,006} = 1,12 \text{ ms} \quad (2.4)$$

I Tabell 2.2 sammanställs aktuella stötvågparametrar för reflekterad belastning när exponentiell respektive linjär tryckminskning antas och utgående från dessa kan sedan tryck-tidssambanden i Figur 2.2 upprättas.

Tabell 2.2 Stötvågparametrar med antagande om exponentiellt respektive linjärt avtagande tryck.

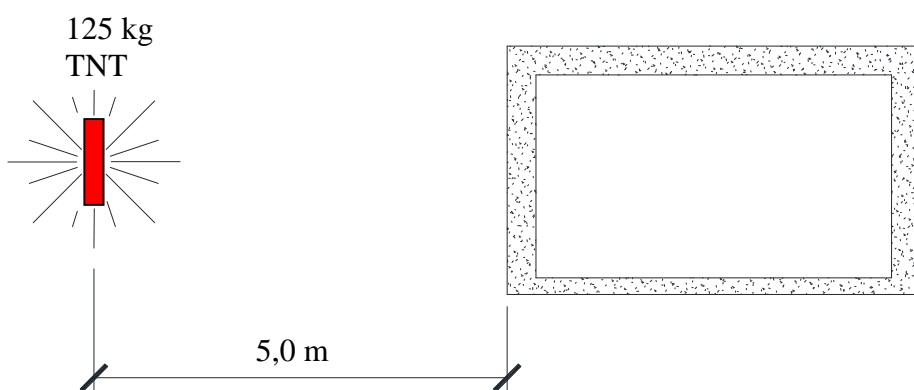
Exponentiellt avtagande tryck				Linjärt avtagande tryck			
Oreflekterad stötvåg		Reflekterad stötvåg		Oreflekterad stötvåg		Reflekterad stötvåg	
P_s^+	935 kPa	P_r^+	5 006 kPa	P_s^+	935 kPa	P_r^+	5 006 kPa
i_s^+	875 Pas	i_r^+	2 795 Pas	i_s^+	875 Pas	i_r^+	2 795 Pas
t_s^+	8,975 ms	t_r^+	8,975 ms	$t_{s,\Delta}^+$	1,87 ms	$t_{r,\Delta}^+$	1,12 ms
t_a	2,66 ms	t_a	2,66 ms	t_a	2,66 ms	t_a	2,66 ms
α	8,46	α	15				

Figur 2.2 Tryck-tidssamband för reflekterad och oreflekterad stötvåg när exponentiellt respektive linjärt tryckavtagande antas, se Tabell 2.2.

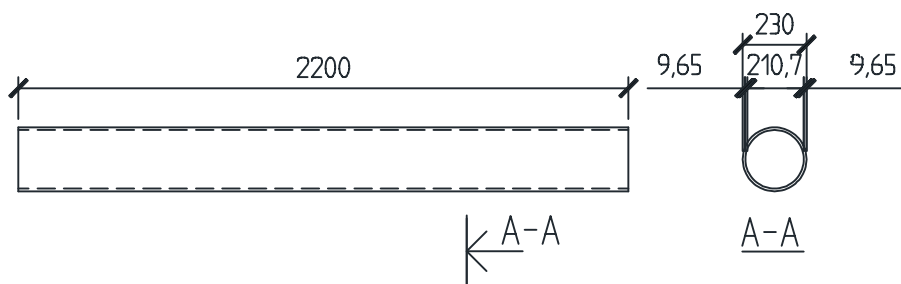
2.2 Splitterbelastning

Vid bestämning av splitterbelastning från en arkivbomb, bestäms lasten utifrån en 250 kg bomb med ett hölje och sprängmedel av TNT på vardera 125 kg enligt Figur 2.3. Bomben briserar 5,0 m från skyddets utsida och antas ha fri sfärisk utbredning. För splitterbelastning antas arkivbomben ha cylindrisk form med geometri enligt Figur 2.4 och data enligt Tabell 2.3. Detta innebär att vid framtagning av last för stötvåg och splitter antas olika former för bomben. Detta förfarande bedöms vara acceptabelt eftersom arkivbomben är en fiktiv bomb vars syfte är att definiera en given last.

Figur 2.3 Lastuppställning för bestämning av splitterbelastning från en arkivbomb.

Beräkning av impulsbelastad konstruktion

Figur 2.4 Geometri för arkivbomb vid bestämning av splitterbelastning. Fiktiv cylindrisk bomb där nosen och den bakre delen består av icke splittergivande massa.

Tabell 2.3 Data för arkivbomb vid framtagning av splitterbelastning.

Parameter	Cylindrisk
Massa bomb, M_b	250 kg
Massa sprängmedel, TNT ¹⁾ , W	125 kg
Splittergivande massa	114,6 kg
Längd, L	2,2 m
Ytterdiameter, d_b	230 mm
Innerdiameter, d_i	210,7 mm
Höljets tjocklek, t_h	9,65 mm
Splitterfördelningsparameter, M_A ²⁾	$2,28 \text{ g}^{1/2} / \text{mm}^{7/6}$
Motts konstant	$3,67 \text{ kg}^{1/2} / \text{m}^{7/6}$

¹⁾ Densitet för TNT = 1630 kg/m^3 .

²⁾ Beräknas enligt ekvation (3.9).

Ett beräkningsexempel för last från splitterverkan behandlas i dokument B04-201, där splitterfördelning tas fram för arkivbomben, samt splitterhastighet och splitterverkan hos en betongvägg för denna bomb.

3 Bakgrund till framtagning av arkivbomb

3.1 Riskanalys

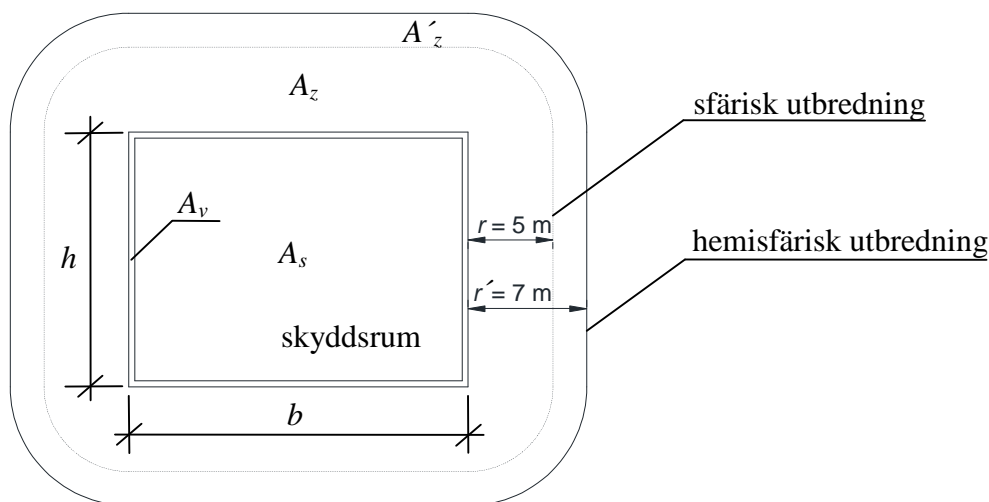
Storleken hos ett skyddsrumms nettoarea A_s begränsas enligt SR 15 som:

$$A_s \leq A_{\max} \quad (3.1)$$

där $A_{\max}$ är skyddsrummets maximala tillåtna nettoarea, vilket bestäms som:

$$A_{\max} = 440 - (A_v + A_z) \quad (3.2)$$

där A_v är tvärsnittsarean för skyddsrummets omslutande väggar och A_z är area som erhålls av en 5,0 m bred zon runt om skyddsrummet enligt Figur 3.1. Detta val är baserad på en riskanalys där totalt 1,0 ton bomber (tillsammans innehållande 500 kg TNT) fälls på ett hektar (100 x 100 m²) stort område. Det kan dock argumenteras för att explosionslasten från en verklig bomb skulle påverkas av så kallad spegling, reflexion mot markytan. Beaktande detta påvisas nedan att 125 kg TNT med hemisfärisk laddning, på avstånden 7,0 m, genererar en stötvågslast som motsvarar den som fås av arkivbomben. En yta inom avståndet $r' = 7,0$ m från skyddsrummet, enligt Figur 3.1, medför att träffsannolikheten motsvarar ca 25 %.

Figur 3.1 Plan av rektangulärt skyddsrum om en omkringliggande 5 m bred, respektive 7 m bred zon. I skyddsrumreglerna godtas även icke-rektangulära skyddsrum.

Träffsannolikhet beräknas utifrån att 500 kg fälls på en yta på 10 000 m² (ett hektar), vilket ger 125 kg TNT som briserar på en yta på 2 500 m². Skyddsrummets bruttoarea, vilket inkluderar dess omslutande väggar ($A_s + A_v$), kan tecknas som $(b \cdot h)$ enligt Figur 3.1. Arealen runt om skyddsrummet A_z kan beräknas som:

$$A_z = 2(b + h) \cdot r + \pi \cdot r^2 \quad (3.3)$$

Beräkning av impulsbelastad konstruktion

Träffsannolikhet P för att en bomb skall träffa innanför avståndet r från ett skyddsrum för en yta på $2\,500\text{ m}^2$ kan beräknas som:

$$P = \frac{(A_s + A_v) + A_z}{2\,500} = \frac{(b \cdot h) + 2(b + h) \cdot r + \pi \cdot r^2}{2\,500} \quad (3.4)$$

Bruttoarean ($b \cdot h$) väljs så att ekvation (3.1) och ekvation (3.2) blir uppfyllda när $r = 5,0$ m. Genom att kombinera dessa två ekvationer fås följande uttryck som måste uppfyllas:

$$(A_s + A_v) + A_z \leq 440 \quad (3.5)$$

där $(A_s + A_v) = (b \cdot h)$ enligt Figur 3.1. Ekvation (3.3) nyttjas för att beräkna arean A_z runt om skyddsrummet, varvid fås med bruttoarea $(b \cdot h) = (13 \cdot 10)\text{ m}^2$ samt avståndet $r = 5,0$ m:

$$(b \cdot h) + 2(b + h) \cdot r + \pi \cdot r^2 = (13 \cdot 10) + 2(13 + 10) \cdot 5 + \pi \cdot 5^2 = 439\text{ m}^2 \leq 440\text{ m}^2 \quad \text{OK!} \quad (3.6)$$

Insatt i ekvation (3.4) fås träffsannolikheten för att en bomb skall träffa inom sträckan $r' = 7,0$ m från ett sådant skyddsrum som:

$$P = \frac{(13 \cdot 10) + 2(13 + 10) \cdot 7 + \pi \cdot 7^2}{2\,500} = 24,2\% \quad (3.7)$$

För varierande b och h fås också en sannolikhet på omkring 25 %.

Den verkliga bomben antas ha en hemisfärisk utbredning, vilket innebär att spegling skall beaktas och en zonbredd på $r' = 7,0$ m. Enligt dokument B02-111 fås en speglingsfaktor på 1,8 varvid en ekvivalent laddningsvikt för sfärisk utbredning kan beräknas som:

$$W_{\text{mod}} = 1,8 \cdot 125\text{ kg} = 225\text{ kg} \quad (3.8)$$

Baserat på detta kan resulterande tryck och impulstäthet beräknas för ett avstånd på 7,0 m, vilka jämförs med motsvarande data för arkivbomben (125 kg TNT och 5,0 m avstånd) i Tabell 3.1. Av detta framgår att impulstätheten för de två belastningsfallen blir ungefär lika stora. Det reflekterade trycket och varaktigheten hos lasten skiljer sig visserligen mellan dessa två belastningsfall. Inverkan av detta är dock försumbar, eftersom det är impulsen som är avgörande för strukturresponsen vid en så kortvarig last som är fallet här. Gällande splitterbelastning så ökar splittertätheten och splitterhastigheten för ett kortare avstånd och det blir därför på säker sida att anta ett avstånd på 5,0 m. Sammanfattningsvis, så kan därför sägas att den last som genereras av arkivbomben täcker in lasten från en laddning på 125 kg på ett avstånd på 7,0 m med hemisfärisk utbredning.

Tabell 3.1 Stötvågsparametrar för två olika, avstånd r och laddningsvikt W .

$r = 5$ m, $W = 125$ kg, sfärisk utbredning		$r = 7$ m, $W_{\text{mod}} = 225$ kg, sfärisk utbredning ¹⁾	
P_r^+	5 006 kPa	P_r^+	3 318 kPa
i_r^+	2 795 Pas	i_r^+	2 835 Pas
$t_{r,\Delta}^+$	1,12 ms	$t_{r,\Delta}^+$	1,71 ms

¹⁾ Motsvarar en 125 kg laddning på 7 m avstånd vid hemisfärisk utbredning.

3.2 Stötvågsbelastning

Enligt SR 15 så skall bombens last, det vill säga den stötvåg och det splitter som orsakas av arkivbomben, motsvara den från en 250 kg minbomb med 50 viktprocent trotyl (TNT) som briserar 5,0 meter från skyddets utsida vid fri sfärisk tryckavlastning. Lasten för stötvåg beräknas utifrån en laddning utan hölje på 125 kg TNT.

3.3 Splitterbelastning

Splitterdata från arkivbomben är baserat på ett verkligt försök med en minbomb med en icke cylindrisk form och splitterdata enligt Tabell 3.2. Splitter från en sådan laddning har samlats ihop och indelats i olika viktklasser. För varje viktklass har antalet splitter respektive massan för dessa tagits fram. Den totala splittergivande massan hos minbomben blev ca 117 kg och antalet splitter blev ca 26 000 st.

Tabell 3.2 Data för en minbomb m/50 som nyttjas för framtagning av splitterdata för arkivbomben.

Viktklass	Splitterdata för respektive viktklass		Ackumulerat splitterdata		
	[g]	Antal	Massa [g]	Antal	Massa [g]
> 63,5		128	16 121	128	16 121
32,5 - 63,5		452	18 191	580	34 312
15,5 - 32,5		1 547	33 582	2 127	67 894
8,5 - 15,5		1 407	15 944	3 534	83 838
3,8 - 8,5		2 794	15 187	6 328	99 025
2,5 - 3,8		1 682	5 233	8 010	104 258
1,5 - 2,5		2 463	4 769	10 473	109 027
1,0 - 1,5		2 370	2 955	12 843	111 982
0,5 - 1,0		3 606	2 632	16 445	114 614
0,1 - 0,5		9 683	2 372	26 128	116 986
Summa:		26 128	116 986		

Arkivbomben ges en cylindrisk form, en ekvivalent cylinder, vilket förenklar beräkning av data för framtagning av splitterbelastning. Splitterfördelningsparametern M_A för en ekvivalent cylinder beräknas som:

$$M_A = B^2 \cdot t_h^{5/3} \cdot d_i^{2/3} \left(1 + \frac{t_h}{d_i}\right)^2 \quad (3.9)$$

där B är Motts konstant, t_h är höljets tjocklek och d_i är bombens innerdiameter.

Beräkning av impulsbelastad konstruktion

Antalet splitter n_{ms} med massan större än m_s beräknas som:

$$n_{ms} = \frac{M_h}{2M_A} e^{-\sqrt{\frac{m_s}{M_A}}} \quad (3.10)$$

Där M_h är höljets massa och M_A är splitterfördelningsparameter enligt ekvation (3.9).

För att bestämma bombens innerdiameter beräknas först volymen av sprängmedel som:

$$V_W = \frac{W}{\rho_{TNT}} \quad (3.11)$$

där W är laddningsvikt och $\rho_{TNT} = 1630 \text{ kg/m}^3$ är densiteten för TNT.

Genom att lösa ut diametern för en cylinder kan bombens innerdiameter d_i bestämmas som:

$$d_i = \sqrt{\frac{4 \cdot V_W}{\pi \cdot L}} \quad (3.12)$$

där L är längden hos ekvivalent cylinder.

Ytterdiameter d_b för bomben beräknas som:

$$d_b = 2t_h + d_i \quad (3.13)$$

där t_h är höljets tjocklek och volymen för höljet kan beräknas som:

$$V_h = \pi \cdot L \left(\frac{d_b^2}{4} - \frac{d_i^2}{4} \right) \quad (3.14)$$

Med kännedom om höljets volym kan höljets massa M_h beräknas till:

$$M_h = V_h \rho_{stål} \quad (3.15)$$

där densitet för stål har antagits till $\rho_{stål} = 7800 \text{ kg/m}^3$.

En splitterfördelningsparameter, enligt ekvation (3.9), beräknas för fyra olika ekvivalenta cylindrar med längderna 2,5 m, 2,2 m, 2,0 m och 1,5 m. Utifrån splitterfördelningsparametern kan antalet splitter med massa större än en viss splittermassa m_s , enligt ekvation (3.10), bestämmas för de olika ekvivalenta cylindrarna. Den ekvivalenta längden hos arkivbomben har valts till 2,2 m.

Valet baserades på jämförelse med försök och resultat för de olika ekvivalenta cylindrarna enligt Figur 3.2 och Figur 3.3. Arkivbomben ger bäst resultat i jämförelse med stora splitter och bra resultat för olika splitterstorlekar. För små splitter blir avvikelser större än i jämförelse mellan arkivbomb och med en ekvivalent cylinder med längden 2,5 m. Däremot blir avvikelse stor för en ekvivalent cylinder med längden på 2,5 m i jämförelse med arkivbomben för stora splitter. En bedömning är att de stora splittren är av större betydelse för strukturens respons än de allra minsta

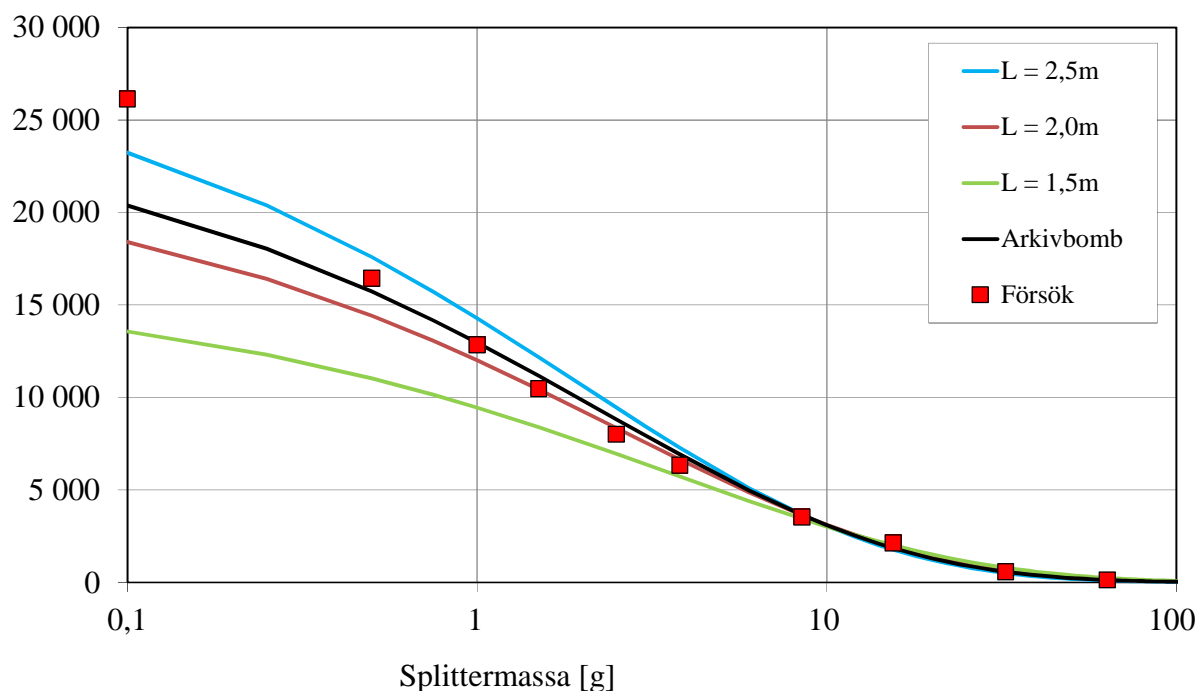
Beräkning av impulsbelastad konstruktion

splittren, varav ekvivalent cylinder med en längd på 2,5 m valdes bort. Ekvivalent cylinder med längd på 2,0 m ger bäst resultat för splitterstorlekar på ca 1,5 g upp till ca 8,5 g, men däremot så är avvikelserna större jämfört med arkivbomben för stora splitter samt de allra minsta splittren, varav denna också valdes bort. En längd hos ekvivalent cylinder på 1,5 m gav bäst resultat för splitterstorlekar på 15,5 g, men avvikelserna blir mycket stora både för stora som små splitter, varav denna längd heller inte blev aktuell.

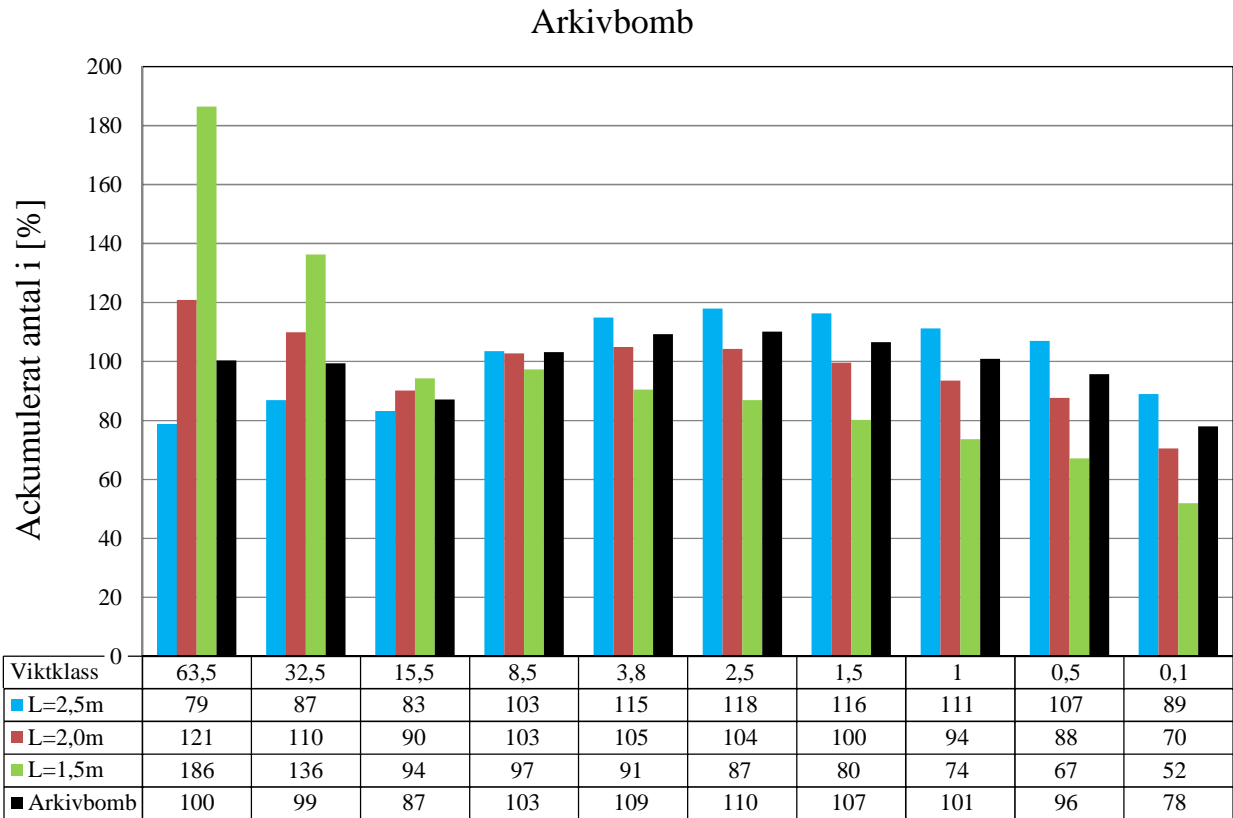
Sammanfattningsvis så ger en ekvivalent cylinder på 2,2 m bäst överensstämmelse med försök för de stora splittren, samt god överensstämmelse för medelstora och små splitter, varav denna längd har valts för arkivbomben.

För beräknade värden hos arkivbomb avrundades cylinderns dimensioner, varav den splittergivande massan blir 114,6 kg istället för den antagna 115 kg. Mängden sprängmedel blir avrundat med en decimal noggrannhet till 125 kg. Data för arkivbomb vid framtagning av splitterbelastning redovisas i Tabell 2.3.

Antalet splitter

Figur 3.2 Antalet splitter med en massa större än m_s . Jämförelse mellan splitter från en minbomb $m/50$ och fyra olika ekvivalenta cylindrar. Arkivbomben har längden 2,2 m.

Figur 3.3 Ackumulerat antal splitter i % av splitter från en minbomb m/50 från fyra olika ekvivalenta cylindrar. Arkivbomben har längden 2,2 m.